

Bodnár András alezredes:

VÍZKONFLIKTUS A NÍLUS VÖLGYÉBEN

DOI: 10.35926/HSZ.2022.1.5

ÖSSZEFOGLALÓ: A tanulmány a Kék-Níluson épülő Nagy Etióp Újjászületés Gát (Grand Ethiopian Renaissance Dam – GERD) kapcsán kiéleződött ellentéteket vizsgálja. Egyiptom rohamosan növekvő lakossága és a Nílus vizére való szinte teljes ráutaltsága miatt mereven ragaszkodik korábbi, nemzetközi szerződésekben rögzített kvótájához. Etiópia a vízhozam felosztásának számára kedvezőbb és általa igazságosabbnak tekintett, újabb rendszerét szeretné megteremteni. A bizonyos esetekben már-már fegyveres konfliktus kirobbanásának lehetőségével fenyegető érdekellentétek feloldására több nemzetközi megoldási kísérlet történt. Ezek sikertelensége miatt még nagyon távolinak tűnik a végleges, minden érdekelt fél számára elfogadható megoldás.

KULCSSZAVAK: Etiópia, Egyiptom, Nílus, vízhiány, vízkonfliktus, Nagy Etióp Újjászületés Gát

Az édesvíz szűkössége kapcsán felmerülő kihívásokra nemcsak a közvetlenül érintett országok létszükségele kénytelen választ adni, azt a tágabb régió államainak is be kell emelniük biztonságpolitikai gondolkodásukba. Erre jó példát szolgáltat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája: „*A globális felmelegedés és a szélsőségesebbé váló időjárás hozzájárul egyes államok belső nehézségeinek erősödéséhez. Az éghajlatváltozás hatásai mindenhol érzékelhetők, ugyanakkor különösen erősen jelentkeznek számos olyan térségben, amelyek más okok miatt eleve sérülékenyek, súlyosbítva a meglévő társadalmi és gazdasági problémákat.*”¹

A népességszám nagymértékű növekedése és ezzel párhuzamosan a fogyasztás szintjének megugrása nyomán a vízhiány az elmúlt időszakban átfogó problémává vált az emberiség számára. Az írás ezt Afrika egyik legnagyobb jelentőségű nemzetközi folyója, a Nílus, azon belül is a Kék-Nílus vizének használatát övező feszültségeken keresztül mutatja be.

A szuperduzzasztó körüli geopolitikai feszültség nem csak Etiópia, Szudán és Egyiptom viszonyára nyomta rá éveken át fegyveres konfliktussal fenyegető bélyegét. Egész Kelet-Afrika sorsát és több százmillió ember életét befolyásolja az, hogy a kérdésben területi elhelyezkedésük révén elsődlegesen érintett országok jól gazdálkodnak-e a kontinens egyik legnagyobb ajándékával, a Nílussal.

¹ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. 1. melléklet, 49. pont <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/6c9e9f4be48fd1bc620655a7f249f81681f8ba67/megtekintes> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

FÖLDRAJZ ÉS NÉPESSÉG

A Nílus a világ egyik leghosszabb folyama. Hossza 6670 km, vízgyűjtő területe 3,37 millió km².² A Kék-Nílus az etiópiai Tana-tóból indul,³ áthalad az Etióp-magasföldön, végül Szudán fővárosában, Kartúmban éri el a Nílus másik ágát, a Fehér-Nílust. A Kék-Nílus vízgyűjtő területe 324,5 ezer km², és maga a folyó 1350 kilométeren át hömpölyög a két országon keresztül. „A Kék-Nílus a Nílus vízhozamának 56%-át adja, a szintén az Etióp-magasföldön eredő Atbara folyóval együtt pedig a vízhozam 90%-át, a hordalék 96%-át biztosítja. E két folyó okozta a Nílus áradásait, mely az ókori egyiptomi civilizáció kialakulásának nélkülözhetetlen feltétele volt. A Kék-Nílus igen nagy mennyiségű hordalékot szállít, mivel az etióp esős évszakban a sok csapadék hatására az erózió megnövekedik, és nagy mennyiségű iszap kerül a folyóba, amely termékenyítette a part menti talajt, ezért az egyiptomiak nagy mennyiségű haszonnövényt, leginkább gabonát tudnak termelni.”⁴

A Nílus tizenegy ország⁵ több mint 450 millió⁶ lakosának élelmezésében és vízellátásában játszik jelentős szerepet. Ezen országok közül a Nílus szempontjából különösen fontos szereplő Egyiptom, Szudán és Etiópia, míg a többi érintett szubszaharai ország vízellátásában a Nílus kevésbé játszik meghatározó szerepet.

Egyiptom mintegy 115 millió főnyi lakosságának 95%-a a folyó deltájában és a folyó völgy 20 km-es sávjában él. Mivel mezőgazdasági művelésre szinte csak a folyó menti övezet, azaz Egyiptom teljes területének mindössze 2,8%-a alkalmas, számára létfontosságú a nílusi víz.⁷ Szudán lakossága szintén erősen ráutalt a Nílus vizére. Az ország északi részén a művelt terület alig 2 kilométer széles és termőképessége a mindenkori áradások nagyságától függ.⁸

A mezőgazdaság a fő megélhetési forrás a Nílus-medencében. Ez a teljes munkaerő több mint 75%-ának biztosít foglalkoztatást és a GDP 1/3-át állítja elő. Becslések szerint 5,4 millió hektár termőföld van a folyó öntözési területén, aminek több mint 97%-a Egyiptom és Szudán területén terül el. Az öntözéshez szükséges becsült éves vízigény 85 milliárd m³, ebből a Nílusból származó víz körülbelül 82,2 milliárd m³.⁹

A növekvő vízhiány egyik legfontosabb oka – a fenntarthatatlan formában folyó öntözés mellett – a népesség gyors növekedése.

² Neszmélyi György Iván: A Nílus vízhozamának megosztása – regionális együttműködés vagy konfliktus? Tér és Társadalom, 28. évf. 1., 2014/1., 101. <https://tet.rkk.hu/index.php/TeT/article/view/2575> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 04.)

³ A folyó a nevét az általa szállított hordalékról kapta, ami a fekete termőtalajból származik. A torkolatnál beszéltek szudáni nyelvjárásban a fekete és a kék színekre ugyanazt a szót használták.

⁴ Végh Dalma: Tíz ország kincse: A Nílus. Afrika tanulmányok, 2008/3. <https://adoc.pub/vegh-dalma-tiz-orszag-kincse.html> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

⁵ Nile Basin Initiative: Burundi, Kongói Demokratikus Köztársaság, Egyiptom, Etiópia, Eritrea, Kenya, Ruanda, Dél-Szudán, Szudán, Tanzánia és Uganda. <https://nilebasin.org/media-center/maps> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 03.)

⁶ <https://population.un.org/wpp/DataQuery/> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 03.)

⁷ N. Rózsa Erzsébet: A sokszínű Egyiptom. In: Marsai Viktor – Nagyné Rózsa Erzsébet (szerk.): Magyarország és Afrika 2018–2025. Dialóg Campus, Budapest, 2020, 113.

⁸ Borza Szená: Szudán. In: Marsai–Nagyné (szerk.): i. m. 127.

⁹ Nile Basin Initiative: i. m.

1. táblázat *A népesség alakulása 1950–2050 között (millió főben)*

	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Egyiptom	20,45	26,63	34,51	43,31	56,13	68,83	82,76	102,33	120,83	140,35	159,96
Etiópia	18,13	22,15	28,42	35,14	47,89	66,23	87,64	114,96	144,94	175,47	205,41
Szudán	5,73	7,54	10,28	14,5	20,15	27,28	34,55	43,85	55,25	67,92	81,19

(Forrás: <https://worldpopulationreview.com/countries>)

Az 1. táblázat azt mutatja meg, hogyan változott a konfliktusban érintett országok népessége az elmúlt 70 évben, és mire számíthatunk az elkövetkező 30 esztendőben. Ezek szerint a három ország lakossága 1950-től napjainkig átlagosan több mint hatszorosára duzzadt, és ez az emelkedés csak gyorsul a következő évtizedekben. 2050-re a térség lakosainak száma a tizenegyszerese lehet az 1950-esnek. Ezek a számok önmagukban is sokkolóak, különösen akkor, ha belegondolunk abba, hogy kb. 450 millió embert kell majd tiszta ivóvízzel és a termőterületeket öntözővízzel, az ipart a termeléshez szükséges ipari vízzel ellátni abban a régióban, ahol már évtizedek óta rohamosan csökken az egy főre jutó víz mennyisége. Azt hiszem, látnoki képesség nélkül is kijelenthető, hogy ez a mai vízgazdálkodási módszerek és a rendelkezésre álló technológiai eljárások mellett megoldhatatlan feladatot jelent majd a közeli jövőben.

A KONFLIKTUS JOGI HÁTTERE

A határokon átnyúló megállapodások gyakran több évvel, évtizeddel korábbi adatokon alapulnak. Ezek viszont a klímaváltozás következtében, illetve más tényezők miatt sokszor egyre kevésbé reálisak. Erre szolgált jó példát a Nílus vízmegosztását szabályozó első, 1929-es megállapodás, amely Egyiptom és az Egyesült Királyság között született. Ennek értelmében „...Egyiptom évente 48 milliárd m³, míg Szudán 4 milliárd m³ vízmennyiségre jogosult a Nílus hozamából. Ezen túl, az országnak vétőjoga van a folyón épített projektek tervezésénél. Ezt Egyiptom napjainkban is hivatkozási alapnak tekinti, dacára annak, hogy a folyó felső folyásánál azóta új országok jöttek létre, és alapjaiban alakult át a régió népessége, gazdasága és ebből fakadóan a vízfelhasználása is [...] 1959-ben újabb megállapodás jött létre a britek bábáskodása mellett, amely Egyiptom kvótáját 55,5 milliárd m³-ben állapította meg, míg Szudánét 18,5 milliárd m³-ben. A megállapodás évi 10 milliárd m³ párolgási veszteséggel számolt a két ország határán fekvő Nasszer-tóból.”¹⁰ Ezek a megállapodások gyakorlatilag a Nílus teljes vízhozamát elosztották a két állam között, éppen ezért egyetlen további érintett ország sem írta azokat alá.

A Nílus-medence országainak függetlenné válása után számos kormány igényt támasztott a kvótagállapodások módosítására. Arra törekedtek, hogy a folyó mentén projekteket hajthassanak végre az egyiptomi kormánnyal folytatott bonyolult konzultáció és koordináció nélkül. 1999 februárjában a Nílus-medence Kezdeményezés (Nile Basin Initiative – NBI) tíz Nílus menti országa: Egyiptom, Szudán,¹¹ Uganda, Etiópia, Kongói Demokratikus Köztársaság, Burundi, Tanzánia, Ruanda, Kenya és Eritrea (még mint

¹⁰ Neszmélyi: i. m. 104.

¹¹ Dél-Szudán ekkor még nem volt önálló állam.

megfigyelő) megállapodott abban, hogy a tárgyalások lezárulásáig és egy állandó intézmény létrehozásáig elfogadják a Nílus együttműködésen alapuló vízmeosztásának és kezelésének átmeneti intézményét.¹²

2010. május 14-én az ugandai Entebbében egy újabb megállapodás kötöttetett négy felvizi ország (Uganda, Etiópia, Ruanda és Tanzánia) között. Az érintettek ezt abban a reményben hozták létre, hogy más országokat rá tudnak majd venni, hogy csatlakozzanak, és így többséget teremtsenek az NBI tagjai között, amely lehetővé tenné a szerződés végleges jóváhagyását. Két nappal később Kenya is csatlakozott a megállapodáshoz. Az Entebbében született megállapodás¹³ tíz tagjából tehát öten várták egy hatodik ország csatlakozását, hogy elérjék a szükséges többséget.¹⁴

Egyiptom nem volt hajlandó felülvizsgálni a megállapodásokat, valamint bejelentette tevékenységének befagyasztását az NBI-ben. A hivatalos egyiptomi álláspont az volt, hogy az ország nem enged a Nílus vízének „...történelmi és jogi alapokon nyugvó részesedéséhez” való jogából. Ellenben „...a folyó felső folyása menti országok a »mértányos részesedés« elve alapján történő újrafelosztást szorgalmazták.”¹⁵

2011 tavaszán Burundi bejelentette, hogy hatodik aláíróként hitelesíti a keretmegállapodást. Ezzel megszületett a többség, amelyet követően a megállapodást – függetlenül Egyiptom elzárkózó álláspontjától – az érintett államok parlamentjeinek kellett jóváhagyniuk. Egyiptom és Szudán végleg távol maradt a folyamatától, sőt Egyiptom eleve illegitimnek minősítette a megállapodást, és világosan kinyilvánította, hogy egyetlen dologban lenne hajlandó egyezkedni: a Nílus párolgási vízvesztésének csökkentésével elérhető többlet-víz mennyiség megosztásáról.¹⁶

2015-ben Etiópia, Szudán és Egyiptom politikai vezetői Kartúmban aláírták a GERD-projektről szóló megállapodást. Ennek értelmében, a három ország megtesz minden szükséges intézkedést annak érdekében, hogy megakadályozzon bármilyen jelentős károkozást a Kék-Nílus vízének felhasználása során. Ahol mégis jelentős kárt okoznak valamelyik országnak, a károkozó állam megtesz mindent a károk enyhítése érdekében, és szükség esetén megvitatják a kártérítés kérdését is. Ha a felek konzultáció vagy tárgyalás útján nem képesek megoldani a vitát, közösen kérnek közvetítést vagy állásfoglalást egy független szervezettől. Egyebek mellett a megállapodás rögzíti, hogy a majdan, a GERD által megtermelt villamos energia megvásárlásánál Szudán és Egyiptom elsőbbséget élvez.¹⁷

A későbbiekben is születtek különmegállapodások, két-, vagy háromoldalú nyilatkozatok miniszteri és államfői szinten egyaránt, de ilyen horderejű egyezményt nem írtak alá.

¹² International Waters Governance. <http://www.internationalwatersgovernance.com/nile-river-basin-initiative.html> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

¹³ A Cooperative Framework Agreement (CFA) felvázolja a Nílus-medence vízkészleteinek együttműködésen alapuló kezelésével és fejlesztésével kapcsolatos elveket, jogokat és kötelezettségeket.

¹⁴ Mohamed Hamama: Renaissance Dam crisis: Egyptian diplomacy between negotiation and escalation. <https://madamasr.com/en/2015/12/27/feature/politics/renaissance-dam-crisis-egyptian-diplomacy-between-negotiation-and-escalation/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

¹⁵ Neszmélyi: i. m. 104.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Agreement on Declaration of Principles between The Arab Republic of Egypt, The Federal Democratic Republic of Ethiopia And The Republic of the Sudan On The Grand Ethiopian Renaissance Dam Project. <https://hlrn.org/img/documents/Renaissance%20Dam%20Agreement.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 05.)

A NAGY ETIÓP ÚJJÁSZÜLETÉS GÁT

Etiópia új Nílus-gátja

1. térkép

(Forrás: *demokrata.hu*)

A duzzasztó üzembe helyezése – más fejlesztésekkel együtt –, ha nem is egy csapásra, de az etióp kormány szerint jó ütemben, fokozatosan megoldaná az ország energiagondjait, és hozzájárulna a gyors, ugrásszerű fejlődéshez és életszínvonal-emelkedéshez. Ehhez járul hozzá a kitűzött cél, hogy 2030-ra 100%-os legyen a villamos energiával való ellátottság az országban. A távolabbi cél pedig az, hogy Etiópia Kelet-Afrika, vagy akár a tágabb régió, fontos energiaexportálójává váljon.¹⁸

A GERD a Nílus etiópiai szakaszán, a szudáni határtól mintegy 40 kilométerre, Addisz-Ababától 500 kilométerre, északnyugatra épülő, 74 km³ víz raktározását lehetővé tevő duzzasztórendszer. A fő gát 155 méter magas és közel 2 kilométeres távolságot fog át. A fő elemet több kisebb szakasz és nagyjából 5 kilométer hosszú és 50 méter magas töltés egészíti ki. Ez összesen több mint 16 millió m³ anyag beépítését jelenti. Amikor majd teljesen elkészül, a világ 10. legnagyobb gátja lesz. Összesen 16 turbina dolgozik majd a villamos energia előállításán, amelyek teljesítménye összesen 5150 MW¹⁹ lesz (miközben

Etiópiát Afrika víztornyának nevezik, köszönhetően hegyvidéki területeinek és annak, hogy Afrika vízkészleteinek viszonylag nagy részét birtokolja. Az ország ennek a potenciálnak csupán 1%-át hasznosította a 21. század kezdetén. Annak érdekében, hogy Afrika egyik energiaellátójává váljon, Etiópia megkezdte a vízkészleteinek hasznosítására szolgáló gátak, víztározók, öntözőcsatornák és vízerőművek építését.

A gátak több célt szolgálnak, de fő feladatuk mégiscsak a vízerőművek kiszolgálása. Ennek a feladatnak egyik legújabb és egyben leggrandiózusabb példája a GERD. A hatalmas duzzasztó építésének az a fő célja, hogy vízenergiából nyert villamos energiával lássa el a fejletlen infrastruktúrájú, 110 milliós Etiópiát. Ez a gigaprojekt lehet az egyik kulcseleme annak, hogy az ország 2025-re megléphesse a maga számára kitűzött célt: az éhezés fenyegetését végleg maga mögött hagyó, közepes jövedelmű orszaggá válást, amely befektetőbarát környezetet kínál a 21. század technológiáinak.

¹⁸ Az év, amikor mégsem tört ki a Nílusért a háború. Origo.hu, 2018. 12. 19. <https://www.origo.hu/gazdasag/20181219-ev-amikor-megsem-tort.html> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

¹⁹ Ethiopia: First stage of the filling of the reservoir of the Grand Renaissance Dam. <https://tractebel-engie.com/en/news/2020/ethiopia-first-stage-of-the-filling-of-the-reservoir-of-the-grand-renaissance-dam> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

jelenleg az ország mindössze 4000 MW-ot tud előállítani). Ezzel az éves kapacitás a 15 000 GWh-t is elérheti.²⁰

A 2011-ben indult projekt teljes költségvetését eredetileg 3,3 milliárd dollárra tervezték. A kivitelezés csúszása és más nehézségek miatt ez az összeg mostanra 4,8 milliárd dollárra nőtt, és még nincs készen a projekt.²¹ Az etióp kormány a teljes költséget vállalta, és azt kötvények kibocsátásával finanszírozza. A papírokat az érintett országok mellett elsősorban kínai bankok és amerikai befektetők vásárolták meg. A kormány korábban még külön alapot is létrehozott erre a célra, ahová az emberek önként is utalhattak pénzt, de az egyes közszolgálati dolgozóktól automatikusan levont bérreszeket is ide csoportosította át az állam.²²

A munka 2013. május végén ért abba a fázisba, amikor a Nílus vízhozamának döntő részét biztosító Kék-Nílust elterelték eredeti medréből. Az elterelés mindössze 500 méterrel vitte arrébb a folyómedret, hogy az eredetiben zavartalanul tudják építeni a gátat. 2015. december 27-én az etióp kormány bejelentette, hogy a Kék-Nílus vizének eredeti medrébe történő visszaterelésével, két év után, a folyó első alkalommal haladhatott keresztül az építés alatt álló gáton. A gát építése, 2020 nyarán, 9 év munka után, mérőföldköhöz ért: júliusban elkezdődött a tározó feltöltésének első szakasza. Július 20-a óta a Kék-Nílus a fő gátban épített ideiglenes küszöbön folyik át, és ebben a szakaszban egy 70 m maximális mélységű tározót hoz létre. A munkálatok az elkövetkező hónapokban folytatódtak, hogy elvégezzék a feltöltés második szakaszát, és megkezdjék az energiatermelést.²³

Az, hogy a gát hozzájárul-e az egyiptomi vízhiányhoz, nagyrészt annak a vízmegosztási megállapodásnak a függvénye, amelyet Egyiptom, Szudán és Etiópia írt alá. Az egész abban áll, hogy mennyi víz áteresztését fogja vállalni Etiópia az aszály alatt és után. A szezonális aszály kezdetén Etiópia eldönti, hogy folytatja-e a víz azonos mértékű áteresztését, így továbbra is energiát termel és vízellátást biztosít az alvízi országoknak, vagy pedig megtölti a tározóját a hosszabb távú energiatermelés érdekében. Szakértők szerint a gát a Nílus vizének akár 20%-át is visszatarthatja, amíg a mögötte elterülő hatalmas víztározó fel nem töltődik.²⁴

A KONFLIKTUS ÉS A RENDEZÉSI TÖREKVÉSEK

A konfliktushelyzet alapja az, hogy a folyó alsó folyása mentén elterülő Egyiptom erősen ráutalt a Nílus vízhozamára. A gát nélkül is – a növekvő népesség és a klímaváltozás hatására – a delta sok öntözőcsatornája kiszáradt. Számos más tényező (például a rossz karbantartás, a felelőtlen gazdálkodás, az illegális vízvétel stb.) kiszárította az amúgy is szomjas országot.²⁵ Az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület adatai szerint a regionális

²⁰ Kiersten Johnson: Monitoring the Weather with Satellites to Inform Critical Upper Blue Nile River Transboundary Water Talks: The 2020 Forecast. AgriLinks, 26. 05. 2020. <https://www.agrilinks.org/post/monitoring-weather-inform-transboundary-water-talks-seasonal-forecasts-are-average-above> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

²¹ Az év, amikor mégsem tört ki a Nílusért a háború: i. m.

²² Uo.

²³ Egypt unaffected by initial filling of GERD: expert. Al-Masry Al-Youm, Egypt Independent, 24. 07. 2020. <https://egyptindependent.com/egypt-unaffected-by-initial-filling-of-gerd-expert/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 02.)

²⁴ Jed Higdón et al.: Egypt, the Nile River, and the GERD. <https://waterandconflict.web.unc.edu/the-nile-river-and-gerd/> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 03.)

²⁵ Max Bearak – Sudarsan Raghavan: Africa's largest dam powers dreams of prosperity in Ethiopia – and fears of hunger in Egypt. The Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/world/interactive/2020/grand-ethiopian-renaissance-dam-egypt-nile/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 07.)

felmelegedés a 2006–2015-ös évtizedben az 1850–1900-as értékhez viszonyítva, a Nílus-medence térségében 0,75–2,25 °C között volt.²⁶ Egyre több vízre van szükség a növények termesztéséhez, mivel a Nílusnak és csatornáinak párolgása is egyre növekszik. A további vízhiány és annak mezőgazdaságra gyakorolt hatása súlyos következményekkel járhat Egyiptom lakosságára nézve.

Az ország ugyanakkor kellő erővel rendelkezik ahhoz, hogy érdekeit érvényesítse a felvízi országokkal szemben. A kairói kormányzat, ahogy azt korábban a Mubarak-rezsim idején is tette, az arab tavaszt követően is mereven ragaszkodott az őt megillető vízhozambeli részesedéshez, és nem kívánt semmiféle engedményt tenni a többi ország javára. Ezzel szemben Etiópia – amely gazdasági, népességi és katonai szempontból a nílusi kérdésben Egyiptom legnagyobb szubszaharai „ellenpólusa” – úgy vélekedett, hogy egyetlen ország sem akadályozhatja meg a területén lévő folyóvíz mennyiség hasznosítását. A konfliktushelyzet kiszélesedése valós kockázat, ezért annak nemzetközi együttműködéssel való megakadályozása a régió jövője szempontjából létfontosságú.²⁷

A nílusi vizek kérdése 2010 előtt nem szerepelt Egyiptom politikai napirendjén. Addig a történelmi vízügyi szerződések garantálták Kairó számára a nagyobb kvótát. Annak ellenére, hogy kategorikusan elutasította a megállapodást, Egyiptom az Entebbében létrejött megállapodás (2010) aláírása után felismerte a vízbiztonsággal járó lehetséges kockázatokat. A 2011-es felkelést követő politikai instabilitás időszakával egyidejűleg egyértelműen prioritássá vált a vízkérdés. Aztán a 2013 nyarán a GERD aktuális kivitelezési állapotára (a folyó eredeti medrének megváltoztatása) már meglehetősen idegesen reagáltak, és a munkálatok azonnali leállítását követelték – sikertelenül.

Kairó értelmezésében vizet lopni a Nílusból (illetve Egyiptomtól) nem szabad. Ennek eredményeként az arab állam minden törekvést, amely a gyarmati korban íródott dokumentum kitételeit megváltoztatná, Egyiptom elleni háborús cselekménynek minősít.²⁸ 2013 júniusában néhány radikális egyiptomi politikus élő televíziós adásban arról beszélt, hogy katonai beavatkozással kellene megakadályozni a gát építését, vagy fontolóra kellene venni etióp lázadók támogatását, esetleg a projekt ellen végrehajtott szabotázsakciókat. A külügyminiszter pedig arról beszélt, hogy országa „...egy csepp vízről sem mond le a Nílusból...”²⁹ és akciótervet készít a gátépítés ellen, mert ha „...nincs Nílus, Egyiptom sincs”.³⁰

A szudáni kormány egyértelműen Etiópia pártjára állt, és közölte, hogy támogatja az erőművet, mert az számára is áramellátást biztosít majd, és egész évben szabályozza a folyó vízszintjét.³¹

Nabil Fahmy egyiptomi külügyminiszter megerősítette: Etiópia és Egyiptom egyetért abban, hogy ideje pontot tenni az ügy végére s kölcsönösen előnyös szerződést kötni. Megjegyezte azonban, hogy a Nílus vize Egyiptom számára „...első számú nemzeti biztonsági

²⁶ Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). <https://www.ipcc.ch/sr15/graphics/> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 05.)

²⁷ Neszmélyi: i. m. 103.

²⁸ Padányi József: Vízkonfliktusok. Hadtudomány, 2015/E lapszám, 272. http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/23_PADANYI_JOZSEF.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

²⁹ Ahmed Maher: Egyptian politicians caught in on-air Ethiopia dam gaffe. BBC News, 04. 06. 2013. <https://www.bbc.com/news/world-africa-22771563> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 04.)

³⁰ Uo.

³¹ Visnovitz Péter: Vízháború a Nílusnál. Origo.hu, 2013. 06. 11. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20130611-egyiptom-etiopia-a-nilusert-indulhat-az-első-nagy-vizhaboru.html> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

kérdés”,³² s ezért Kairó „...fenntartja magának a jogot, hogy különféle technikai, diplomáciai és jogi lépéseket vegyen fontolóra a gátépítés ellen”.³³

2015-ben aztán Etiópia, Szudán és Egyiptom vezetői Kartúmban aláírták a Nílus vízének felosztását szabályozó alapelvekről szóló megállapodást, jelentős lépést téve ezzel a diplomáciai viszály rendezése felé.³⁴

2017 márciusában az etióp biztonsági erők megöltek 13 embert, akik kézfegyverekkel felfegyverkezve támadást akartak intézni az épülőfélben lévő gát ellen. Néhányuknak sikerült Szudánba menekülni, de Kartúm azonnal kiadta őket Addisz-Abebanak. Etiópia szerint a támadók az Eritrea által támogatott egyik szakadár csoport fegyveresei voltak.³⁵

Egyiptom 2017 májusában újabb találkozót szervezett a Nílus-medence országai között, amelynek elsődleges napirendi pontja a GERD volt. Ekkor megállapodás született arról, hogy egy nemzetközi tudományos kutatócsoportot hoznak létre, amely hatástanulmányt fog készíteni az új gátról. Kairó 2017. decemberben azt kezdeményezte, hogy a Világbankot mint semleges felet vonják be a műszaki kérdéseket vizsgáló kutatócsoport munkájába, azonban az etióp kormány ezt az indítványt elutasította.³⁶

A 2018. áprilisban tartott háromoldalú egyeztetés – amelyen az érintett államok megtárgyalták az óriásgát későbbi kihatásáról szóló, francia cégek által készített műszaki jelentést – eredmény nélkül zárult. A maratoni tárgyalások után arról viszont megegyezett a három ország, hogy közös platformot nyitnak a duzzasztó körüli kérdések megválaszolására, és hogy hathavonta rendszeres csúcsetetői találkozót tartanak, kifejezetten a GERD aktuális ügyeinek áttekintésére, mindig a három érintett ország más-más fővárosában. Ez azonban még nem jelentett megnyugvást, hiszen Etiópia és Szudán épp ezzel egyidejűleg arról kötöttek külön megállapodást, hogy közös katonai kontingenst hoznak létre a komplexum védelmében. A két fél hangsúlyozta az elért eredmények megtartásának szükségességét, és teljes együttműködést irányzott elő a határvédelemben, az információcserében, a kábítószerek és más áruk csempészete, illetve az ember- és fegyverkereskedelem elleni harc terén. Abban is megállapodtak, hogy aktivizálják az erőket a biztonság és a stabilitás fenntartása érdekében, valamint együttműködnek a közös kiképzés és a tapasztalatcsere területén.³⁷

2018. május elején Omar al-Basír szudáni elnök és Abij Ahmed Ali etióp kormányfő közös nyilatkozatot tett, miután egyeztető tárgyalásokat folytattak Kartúmban. A felek rögzítették, hogy továbbra is kiállnak a 2015-ben kötött, háromoldalú megállapodás mellett.

³² Szabó József: Kairói vízparancsolat: Ne lopj! Magyar Szó online, 2014. 04. 20. http://www.magyarso.com/hu/2314/kulfold_nagyvilag/110506/Kair%C3%B3i-v%C3%ADzparancsolat-Ne-lopj!.htm (Letöltés időpontja: 2020. 12. 02.)

³³ Uo.

³⁴ Marsai Viktor: A Nagy Etióp Újjászülés Gát és a Nílus vízfelhasználása körüli diplomáciai küzdelem. INKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések, 2020. [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzések_2020_11_A%20Nagy%20Etióp%20Újjászülés%20Gát%20és%20a%20Nílus%20vízfelhasználása%20körüli%20diplomáciai%20küzdelem%201.%20rész%20\(Marsai%20V.\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzések_2020_11_A%20Nagy%20Etióp%20Újjászülés%20Gát%20és%20a%20Nílus%20vízfelhasználása%20körüli%20diplomáciai%20küzdelem%201.%20rész%20(Marsai%20V.).pdf) (Letöltés időpontja: 2020. 12. 10.)

³⁵ 13 die in failed assault on Ethiopia's Grand Renaissance Dam. Global Construction Review, 03. 03. 2017. <https://www.globalconstructionreview.com/news/13-die-failed-ass7ault-ethio7pias-gra7nd/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

³⁶ Aaron Maasho: Ethiopia leader rejects call for World Bank arbitration in dam dispute. Reuters, 21. 01. 2018. <https://www.reuters.com/article/us-ethiopia-egypt-dam-idUSKBN1FA0WE> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

³⁷ Abdur Rahman Shaban: Ethiopia, Sudan military chiefs meet agree on force to protect GERD project. Africanews, 03. 05. 2018. <https://www.africanews.com/2018/05/03/ethiopia-sudan-military-chiefs-meet-agree-on-force-to-protect-gerd-project/> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 30.)

Emellett reményüket fejezték ki, hogy Egyiptom, Etiópia és Szudán végül folytathatja a gát építésének műszaki kérdéseiről folytatott, de megrekedt tárgyalásait. Az etióp miniszterelnök hangoztatta, hogy országa törekszik minden szinten tovább erősíteni stratégiai kapcsolatait Szudánnal a kontinens békéjének megteremtése és a beruházás megvalósítása érdekében. Az építkezéseknek ebben a fázisában a projekt készültségi állapota 64%-on állt.³⁸

A nemzetközi kapcsolatokat tovább javította, hogy 2018. június 10-én Abij Ahmed Ali miniszterelnök személyesen utazott Kairóba, hogy arról biztosítsa az ország elnökét, miszerint Etiópia semmilyen formában nem kívánja csorbítani Egyiptom Nílushoz való jogát, a vízerőmű építése kizárólag az erősödő etióp ipar energiaigényeit szolgálná ki. Egyiptom és Etiópia megállapodott abban, hogy rendezik vitáikat.

A gigaberuházásról négy év óta folytatott tárgyalásokon ekkor már hónapok óta nem volt elmozdulás. Abdel-Fattáh esz-Szíszi egyiptomi elnök hangsúlyozta, hogy a két ország a megállapodás véglegesítésén dolgozik, és az egyszerre lesz hivatott biztosítani Egyiptom számára a méltányos részesedést a Nílus vízből és Etiópia fejlődését.³⁹

Ekkorra Etiópia megunta az állandó határidő-módosításokat, és az Egyiptommal való békülés után a saját köreiben is hozzálátott a rendteremtéshez. Augusztus végén Abij Ahmed Ali kormányfő egy nagy figyelmet kiváltó lépést tett, eltávolította az elektromechanikai és hidraulikai rendszerek szállítását végző (és lényegében a haderő alá tartozó) Metals and Engineering Corporation (METEC) vállalatot a projektből.⁴⁰ A kormányfő azzal indokolta a döntést, hogy a cég vállalásainak mindössze 25%-át teljesítette. Helyére egy olasz vállalat lépett. Az etióp vezető egyúttal kijelentette: „...a duzzasztónak legfeljebb öt éven belül készszen kell lennie”.⁴¹ Mivel Etiópia az önfinanszírozást kötvénykibocsátással oldja meg, ezért különösen fontos, hogy az annak kapcsán befektetett pénzek felhasználása átlátható legyen. Ez épp a projektből eltávolított METEC kapcsán látszott kisiklani, mely maga is érintett a kötvényforgalmazásban. Ráadásul erről a cégről volt szó a legtöbbször a visszaélésekről és korrupciós ügyletekről szóló hírekben.⁴²

Több hónapnyi veszteglés után a tárgyalások utolsó fordulója 2020. június 9-én kezdődött el. Megfigyelőként részt vett rajta az Egyesült Államok, az Európai Unió, a Dél-afrikai Köztársaság és az Afrikai Unió. Jaszir Abbász szudáni vízgazdálkodási miniszter elmondta, hogy a felek már megállapodtak a technikai kérdések 90-95%-ában, de a jogi kérdésekben még mindig nincs egyetértés. Legközelebb már a legfelső politikai szinten fognak tárgyalni, de ennek időpontját akkor még nem tűzték ki.⁴³

³⁸ Egyiptom, Etiópia és Szudán folytatja a tárgyalásokat. Origo.hu, 2018. 05. 03. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20180503-nilusi-gat-epites.html> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 28.)

³⁹ Dezső András: Megállapodhat egymással Egyiptom és Etiópia a vitás vízerőműről. Index.hu, 2018. 06. 11. https://index.hu/kulfold/2018/06/11/megallapodhat_egymással_egyiptom_es_etiopia_a_vitas_vizeromurol/ (Letöltés időpontja: 2021. 02. 04.)

⁴⁰ METEC no longer contractor on 6,450-MW Grand Ethiopian Renaissance Dam project. Hydro Review, 27. 08. 2018. <https://www.hydroreview.com/2018/08/27/metec-no-longer-contractor-on-6-450-mw-grand-ethiopian-renaissance-dam-project/#gref> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 30.)

⁴¹ Ethiopian News Agency: Ethiopia: Nation Study to Correct Delay in Electro-Mechanical Works At GERD. All Africa, 13. 12. 2018. <https://allafrica.com/stories/201812180450.html> (Letöltés időpontja: 2020. 11. 28.)

⁴² <https://www.aa.com.tr/en/africa/ethiopia-s-hydro-dam-likely-to-go-operational-by-2022/1337922> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 02.)

⁴³ Nincs egyezés a Níluson épülő szupergátról. Origo.hu, 2020. 06. 18. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20200618-nem-szuletett-megallapodas-egyiptom-etiopia-es-szudan-kozott-a-vizeromu-vitaban.html> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

Július végén egy jó előre bejelentett fázisához érkezett a beruházás. Sahle-Work Zewde etióp elnök „történelminek” nevezte a gáthoz épült víztározó feltöltésének sikerét.⁴⁴ A bejelentés után Egyiptom külügyminisztériuma nyilatkozatban hangsúlyozta egy kötelező erejű jogi megállapodás megkötésének szükségességét a GERD működtetésének szabályairól, amely jogilag kötelező előírásokat fog tartalmazni az esetleges konfliktusok megoldására. Etiópia nem támogatta a kezdeményezést. Szerintük a duzzasztógát nem hozza hátrányos helyzetbe az érintett országokat. Addisz-Abeba azt is leszögezte, hogy a tározó feltöltése természetes és elkerülhetetlen része volt az építkezésnek. A 4,9 milliárd m³ víz visszatartásával Etiópia immár tesztelheti az első két turbinát, ami egy fontos lépés a tényleges energiatermelés felé. Abij elmondta, hogy terveik szerint a vízerőmű teljes kapacitáson történő működése 2023 elejére lesz elérhető.⁴⁵

Egyiptom augusztus elején bejelentette a tárgyalásokról való kivonulását. Ekkor az Afrikai Unió elnökségét betöltő és tárgyalásokat közvetítő Dél-Afrika arra kérte az országokat, hogy továbbra is vegyenek részt a tárgyalásokban. Ezek után Mostafa Madbouly egyiptomi miniszterelnök az átmeneti kormány megalakulása utáni, első hivatalos látogatását tette Szudánba. Abdalla Hamdok szudáni miniszterelnökkel folytatott tárgyalásait követően közös nyilatkozatot adtak ki, amely szerint a tárgyalások folytatása az egyetlen mód a gát problémájának megoldására.⁴⁶ A nyilatkozat szerint a két miniszterelnök optimista volt az Afrikai Unió közvetítésével folyó tárgyalások kimenetelét illetően.

Október végén Etiópia miniszterelnöke kijelentette, hogy országa nem folyamodik semmiféle agresszív lépéshez. Az etióp kormányfő szerint bármilyen fenyegetés a kérdésben félrevezető, terméketlen és a nemzetközi jog egyértelmű megsértése lenne. Abij Ahmed Ali fenntartotta, hogy a tárgyalások nagyobb haladást értek el azóta, hogy az Afrikai Unió megkezdte a mediációt. De attól azért tartottak, hogy Etiópia döntése, miszerint végrehajtotta a tározó feltöltésének első fázisát, beárnyékolhatja a kulcsfontosságú területek megoldásának reményeit, például az aszály idején bevezetendő forgatókönyvek, vagy a jövőbeni viták megoldásának lehetőségeit.⁴⁷

Egyiptom, Etiópia és Szudán novemberben újabb, sikertelen kísérletet tett a megállapodásra. Esz-Szíszi egyiptomi elnök és Szudán átmeneti katonai tanácsának elnöke, al-Burhan Kairóban tartott találkozásán „vitarendezés jogi mechanizmust” követeltek a gát ügyében, amely követelésnek Etiópia nem tett eleget. Az akkori állás szerint nem volt kilátásban a háromoldalú tárgyalások folytatása.⁴⁸

⁴⁴ Ethiopia Celebrates completion of the first phase of the GERD. <https://www.ethioembassy.org.uk/ethiopia-celebrates-completion-of-the-first-phase-of-the-gerd/> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 02.)

⁴⁵ Ethiopia's PM Abiy Ahmed lauds early filling of controversial massive dam. Africanews, 24. 07. 2020. <https://www.africanews.com/2020/07/24/ethiopia-s-pm-abiy-ahmed-lauds-early-filling-of-controversial-massive-dam/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

⁴⁶ Jerry Fisayo-Bambi: Egypt, Sudan optimistic over dam talks with Ethiopia. Africanews, 16. 08. 2020. <https://www.africanews.com/2020/08/16/egypt-sudan-optimistic-over-dam-talks-with-ethiopia/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 01.)

⁴⁷ Trump comment on 'blowing up' Nile Dam angers Ethiopia. BBC News, 24. 10. 2020. <https://www.bbc.com/news/world-africa-54674313> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

⁴⁸ New Nile dam talks end without agreement. Africanews, 05. 11. 2020. <https://www.africanews.com/2020/11/05/new-nile-dam-talks-end-without-agreement/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

BIZTONSÁGI KOCKÁZATOK

„Az afrikai és az ázsiai kontinens számos térségében, de a világ több más pontján is mind súlyosabb kihívást jelent a lakosság ivóvízzel és élelmiszerral való ellátása. Ez komoly biztonsági kockázatot hordoz magában.”⁴⁹ A klímaváltozás többféleképpen növeli a vízhiányt, a vízzel kapcsolatos feszültségeket (csökkenő esőzések, növekvő hőmérséklet, ennek hatására pedig az emberek, állatok, növények, az ipar és a mezőgazdaság növekvő vízigénye stb.). A klímaváltozással összefüggésben az aszályok, áradások, az országhatárokon átnyúló vízfolyások kezelése, a víz–energia–élelmiszer összefüggések, a konfliktusok, erőszakos események – mind, mind a vízhiány összetevői éppúgy, mint a népességrobbanás. „...A népesség robbanásszerű gyarapodása szinte minden problémával, biztonsági kockázattal, kihívással és fenyegetéssel összefüggésbe hozható. A globális túlnépesedés azonban nem ismer országhatárokat, hatásait bolygónk minden országában érezni, akár a klímaváltozást, akár a természetes környezet pusztulását, akár az élelmiszer-, édesvíz- vagy energiakészletek zsugorodását vesszük példának.”⁵⁰

Az ivóvízhez való hozzájutás nehézsége nagymértékben volt és lesz az Európa felé irányuló migráció kiváltó oka. A 2013-tól kibontakozott tömeges elvándorlás minden korábbi migrációs hullámot felülmúlt. Ekkor hangzott el a nevezetes mondat Bernie Sanders vermonti szenátor szájából: „A klímaváltozás és a terrorizmus erősödése között direkt kapcsolat van.”⁵¹ (Megjegyzendő, hogy Barack Obama is kijelentette, hogy a klímaváltozás szerepet játszott az ISIS és a vele egyívású nigériai Boko Haram terrorszervezetek felemelkedésében.)

Mára általános vélemény, hogy a klímaváltozás csak egy tényező a sok közül, és nem is a legfontosabb. Egy menekülthullám közvetlen kiváltó okai inkább keresendők politikai, gazdasági tényezők között, és szinte biztos, hogy nem lehet egyetlen okot megnevezni. Ha egy eleve sérülékeny ökológiai rendszert rossz politikával tovább gyengítünk, akkor egy amúgy kezelhető szárazság is robbanást tud előidézni. Az éghajlatváltozás legfeljebb egy újabb rizikófaktor egy eleve törékeny, (politikailag, gazdaságilag és természeti környezetben is) instabil térségben.⁵² Ha pedig egy terület már végképp kimerült, azaz – akár a termőföld pusztulása, akár édesvízhiány miatt – nem tudja eltartani az ott lakó népességet, akkor kezdetét veszi a lakosság államokon belüli, illetve államok közötti migrációja, aminek „természetes velejárói” a belső konfliktusok, a radikális mozgalmak megerősödése, illetve az államok közötti feszültségek, háborúk, a polgárháborúk.⁵³

⁴⁹ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról, 59. pont.

⁵⁰ Kaiser Ferenc: A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai. II. Nemzet és Biztonság, 2011/9., 27. http://www.nemzetbiztonsag.hu/cikkek/kaiser_ferenc-a_tulnepesedes_es_globalis_biztonsagi_kihivasai_ii_.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 11.)

⁵¹ Andrew Telford: A climate terrorism assemblage? Exploring the politics of climate change-terrorism-radicalisation relations. ScienceDirect, 05. 2020. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0962629819300095> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 05.)

⁵² Kovács Róbert: Vannak-e klímamenekültek? És ha igen, mi elől menekülnek? Index.hu, 2020. 12. 04. https://index.hu/tudomany/til/2020/12/04/klimamenekultek_sziria_terrorizmus/ (Letöltés időpontja: 2020. 12. 07.)

⁵³ Kaiser: i. m. 23.

2. táblázat *A tárgyaló országok rangsorolása*

	Global Peace Index	Global Fragile Index
Egyiptom	130.	35.
Etiópia	133.	21.
Szudán	153.	8.

(Forrás: <https://www.visionofhumanity.org/> és <https://fundforpeace.org/>)

A Global Peace Index (GPI)⁵⁴ a béke és a közbiztonság relatív helyzete alapján rangsorolja a nemzeteket és régiókat.⁵⁵ A The Fund For Peace nevű szervezet már 2005 óta, minden évben elkészíti az úgynevezett Fragile State Index listát, amely az államok gyengeségét méri több faktor alapján.⁵⁶

A 2. táblázatban szereplő adatok alapján megállapítható, Egyiptom és Szudán GPI-je 2016 óta folyamatosan csökkenő értéket mutat. Etiópia GPI-je 2016–2017 közötti emelkedés után, folyamatosan csökken. Ezek a tendenciák abba az irányba mutatnak, hogy a már amúgy is rossz helyzetben lévő országokban folyamatosan romlik a közbiztonság és egyáltalán a biztonság helyzetének megítélése. Ennek egyenes következménye lehet a társadalmi elégedetlenség, bizonytalanság érzése, amely újra megnyilvánulhat az emberek azon törekvésében, hogy más országokban (Európában) akarják a boldogulásukat megtalálni. Etiópiában némileg ellensúlyozni tudja ezt a hatást a gazdasági fellendülés. Egyes kalkulációk szerint Addisz-Abeba számára a GERD projekt 12 000 új munkahelyet is jelentett. És ez csak egy a nagy volumenű állami és magánszektoros beruházások közül. Az ilyen projektek reményt adhatnak a fiatal generációknak, hogy hazájukban képzeljék el a jövőjüket.

3. táblázat *A tárgyaló országok erőketitési mutatói*

	Népesség (millió fő)	Területe (km ²)	Vásárlóerő- paritáson számított GDP (Mrd USD)	GDP/fő (USD)	Fegyveres erők létszáma (fő) (aktív + tartalékos)	Védelmi költségvetés (Mrd USD)
Egyiptom	102,334 (14.)	1 002 450	1 290	3 560	920 000 (11.)	11,2 (25.)
Etiópia	114,964 (12.)	1 104 300	272	974	162 000 (32.)	0,35 (101.)
Szudán	43,849 (33.)	1 886 068	166	735	189 000 (45.)	2,47 (67.)

(Forrás: <https://population.un.org/wpp/DataQuery/>, https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD és <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>)

⁵⁴ <https://www.visionofhumanity.org/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 06.)

⁵⁵ A GPI-t egy nonprofit szervezet, a világszerte működő Institute for Economics and Peace hozta létre, tudósok és analitikai szakemberek segítségével, az Economist Intelligence Unit által gyűjtött adatok felhasználásával. Az első, 2009-ben közzétett listán még csak 121 állam szerepelt, de mára már 163 független országot számlál. Minél magasabb értéket találunk egy ország neve mellett, annál rosszabb helyzetben van az ország a béke és a közbiztonság terén. <https://www.visionofhumanity.org/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 06.)

⁵⁶ Az index 178 államot vizsgál. Minél alacsonyabb értéket találunk egy ország neve mellett, annál rosszabb helyzetben van az ország az állam működésének, stabilitásának terén. <https://fundforpeace.org/> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 06.)

A 3. táblázatban szereplő adatok azt mutatják meg, hogy Egyiptom, összehasonlítva a másik két országgal, mind jelentős gazdasági, mind katonai potenciálját sikeresen használhatja a tárgyalóasztalnál mint nyomásgyakorlási eszközt.

Ennek az erőkitetési⁵⁷ faktornak a mértékét növelte, hogy Egyiptom jó viszonyt ápolt a Trump-kormányzattal (az elnök egyszer „kedvenc diktátorának” nevezte esz-Szíszi elnököt),⁵⁸ amely korábban támogatások visszatartásával is sújtotta Etiópiát. Hogy milyen változást hoz a két ország kapcsolatában az új amerikai adminisztráció, arról még korai lenne véleményt formálni.

ÖSSZEZGÉS

A problémát és az eltelt évek megoldási törekvéseit nézve egyáltalán nem egyértelmű, hogy Egyiptom valóban képes lenne a végsőkéig elmenni az etióp gát miatt. Egyiptom katonai vezetői az 1970-es években, majd később is rendszeresen fenyegetőztek fegyveres akcióval, amikor veszélyben érezték vízkészleteiket, de háború – szerencsére – sosem tört ki a két ország között. A korábbi egyiptomi elnökök retorikájából sem hiányzott ez az elem, esz-Szíszi elnök azonban kizárta a fegyveres konfliktus lehetőségét.⁵⁹ Sok politikai elemző szerint a külföldi fenyegetés és az egyiptomiak számára oly központi szerepet játszó Nílus ügye sokkal inkább politikai elterelő hadművelet, amely éppen kapóra jött az aktuális vezetőnek, amikor a belső ellenlábasait próbálta lefegyverezni azzal, hogy nemzeti összefogást sürgetett a vízprobléma miatt, és a külső ellenség rémét festette a falra.⁶⁰

Jól kell látni, hogy Etiópia fontos stabilizációs erőt jelent a térség konfliktusaiban (Szómália, Dél-Szudán), nem utolsósorban pedig a migrációs nyomás enyhítésében. Márpedig Egyiptom nem lelkesedik azért, hogy szubszaharai lakosok tömegei induljanak meg Észak-Afrika felé a jobb élet reményében.⁶¹

A feszültség fokozása egyik félnek sem érdeke, ráadásul a bizonytalan belpolitikai és gazdasági helyzet mind Egyiptomban, mind Szomáliában hozhat olyan fordulatot, amely a szemben álló oldal alkupozícióit erősíti. A legvalószínűbb forgatókönyv az, hogy még évekig elhúzódó, de alapvetően diplomáciai küzdelemre lehet számítani.⁶²

⁵⁷ Erőkitetés: Az állam – vagy nemzetközi, vagy nem kormányzati szervezet – azon célból végzett – katonai, gazdasági, diplomáciai, kulturális és információs – tevékenysége, hogy a megcélzott felet – államot, nemzetközi, vagy nem kormányzati szervezetet – a saját akarata teljesítésére kényszerítse. US Department of Defense: The Dictionary of Military Terms. Skyhorse Publishing, New York, 2013.

⁵⁸ Jess Kelly: Trump's 'Favorite Dictator' Imprisoned My Husband – to Test Joe Biden. The New York Times, 25. 11. 2020. <https://www.nytimes.com/2020/11/25/opinion/egypt-arrests-activists.html> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 06.)

⁵⁹ Charles W. Dunne: The Grand Ethiopian Renaissance Dam and Egypt's Military Options. Arab Center Washington DC, 30. 07. 2020. http://arabcenterdc.org/policy_analyses/the-grand-ethiopian-renaissance-dam-and-egypts-military-options/ (Letöltés időpontja: 2021. 02. 04.)

⁶⁰ Visnovitz: i. m.

⁶¹ Marsai Viktor: A Nagy Etióp Újjászületés Gát és a Nílus vízfelhasználása körüli diplomáciai küzdelem. II. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések, 2020. [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzések_2020_12_A%20Nagy%20Etióp%20Újjászületés%20Gát%20és%20a%20Nílus%20vízfelhasználása%20körül%20diplomáciai%20küzdelem%20.%20rész%20\(Marsai%20V.\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzések_2020_12_A%20Nagy%20Etióp%20Újjászületés%20Gát%20és%20a%20Nílus%20vízfelhasználása%20körül%20diplomáciai%20küzdelem%20.%20rész%20(Marsai%20V.).pdf) (Letöltés időpontja: 2020. 12. 10.)

⁶² Uo.

Napjainkban általában elmondható, hogy a konfliktusokban érintett államok az esetek többségében törekednek vitás nézeteik tárgyalásos úton történő egyeztetésére. Ezek az egyeztetések sosem mennek gyorsan és zökkenőmentesen. A tárgyalások sokszor és könnyen zátonyra futnak. Ezekben az esetekben a felek gyakran egy harmadik fél bevonását kérik, ahogy látjuk ezt a GERD esetében is.

Bár a politikai retorika gyakran ragadhatja magát szélsőséges megnyilvánulásokra, de az ezekből származó átmeneti nyereségek helyett inkább az együttműködést tartják elsődlegesnek.

A konfliktusok szereplői belátták, a túlzott érdekérvényesítés, és így egyik fél monopolhelyzetbe kerülése, komoly biztonsági kockázatot hordozhat magában. Ez hosszú távon egyik államnak sem érdeke, ugyanis a „...víz miatti erőszak stratégiailag nem észszerű, vízrajzilag nem hatásos és gazdaságilag nincs értelme”.⁶³ Ezt az alapvetést látszanak követni a Nílus menti országok is. Ahelyett, hogy fegyveres konfliktus kezdeményezéséig fokoznák az évek óta, közöttük feszülő ellentéteket, inkább hajlandóságot mutatnak megegyezést kötni és szerződések révén megoldani vízügyi kérdéseiket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. 1. melléklet, 49. pont. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/6c9e9f4be48fd1bc620655a7f249f81681f8ba67/megtekintes>
- 13 die in failed assault on Ethiopia's Grand Renaissance Dam. *Global Construction Review*, 03. 03. 2017. <https://www.globalconstructionreview.com/news/13-die-failed-assault-ethiopia-gra7nd/>
- Agreement on Declaration of Principles between The Arab Republic of Egypt, The Federal Democratic Republic of Ethiopia And The Republic of the Sudan On The Grand Ethiopian Renaissance Dam Project. <https://hlrn.org/img/documents/Renaissance%20Dam%20Agreement.pdf>
- Az év, amikor mégsem tört ki a Nílusért a háború. *Origo.hu*, 2018. 12. 19. <https://www.origo.hu/gazdasag/20181219-ev-amikor-megsem-tort.html>
- Bearak, Max – Sudarsan Raghavan: *Africa's largest dam powers dreams of prosperity in Ethiopia – and fears of hunger in Egypt*. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/world/interactive/2020/grand-ethiopian-renaissance-dam-egypt-nile/>
- Borza Szená: *Szudán*. In: Marsai Viktor – Nagyné Rózsa Erzsébet (szerk.): *Magyarország és Afrika 2018–2025*. Dialóg Campus, Budapest, 2020, 127–138.
- Dezső András: *Megállapodhat egymással Egyiptom és Etiópia a vitás vízerőműről*. *Index.hu*, 2018. 06. 11. https://index.hu/kulfold/2018/06/11/megallapodhat_egymással_egyiptom_es_etiopia_a_vitas_vizeromurol/
- Dunne, Charles W.: *The Grand Ethiopian Renaissance Dam and Egypt's Military Options*. Arab Center Washington DC, 30. 07. 2020. http://arabcenterdc.org/policy_analyses/the-grand-ethiopian-renaissance-dam-and-egypts-military-options/
- Egyiptom, Etiópia és Szudán folytatja a tárgyalásokat. *Origo.hu*, 2018. 05. 03. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20180503-nilusi-gat-epites.html>

⁶³ Aaron T. Wolf et al.: *Managing Water Conflict and Cooperation*. The Worldwatch Institute, 2005. https://www.researchgate.net/publication/230557887_Managing_Water_Conflict_and_Cooperation (Letöltés időpontja: 2020. 12. 05.)

- Egypt unaffected by initial filling of GERD: expert. Al-Masry Al-Youm, Egypt Independent, 24. 07. 2020. <https://egyptindependent.com/egypt-unaffected-by-initial-filling-of-gerd-expert/>
- Ethiopia Celebrates completion of the first phase of the GERD. <https://www.ethioembassy.org.uk/ethiopia-celebrates-completion-of-the-first-phase-of-the-gerd/>
- Ethiopia: First stage of the filling of the reservoir of the Grand Renaissance Dam. <https://tractebel-engie.com/en/news/2020/ethiopia-first-stage-of-the-filling-of-the-reservoir-of-the-grand-renaissance-dam>
- Ethiopian News Agency: Ethiopia: Nation Study to Correct Delay in Electro-Mechanical Works At GERD. All Africa, 13. 12. 2018. <https://allafrica.com/stories/201812180450.html>
- Ethiopia's PM Abiy Ahmed lauds early filling of controversial massive dam. Africanews, 24. 07. 2020. <https://www.africanews.com/2020/07/24/ethiopia-s-pm-abiy-ahmed-lauds-early-filling-of-controversial-massive-dam/>
- Fisayo-Bambi, Jerry: *Egypt, Sudan optimistic over dam talks with Ethiopia*. Africanews, 16. 08. 2020. <https://www.africanews.com/2020/08/16/egypt-sudan-optimistic-over-dam-talks-with-ethiopia/>
- Fund for Peace: Fragile State Index. <https://fundforpeace.org/>
- Global Firepower: Military Strength Ranking. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>
- Hamama, Muhamad: *Renaissance Dam crisis: Egyptian diplomacy between negotiation and escalation*. <https://madamasr.com/en/2015/12/27/feature/politics/renaissance-dam-crisis-egyptian-diplomacy-between-negotiation-and-escalation/>
- Higdon, Jed – Sheehan, Brendan – Eskew, Ryan: *Egypt, the Nile River, and the GERD*. <https://waterandconflict.web.unc.edu/the-nile-river-and-gerd/>
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). <https://www.ipcc.ch/sr15/graphics/>
- International Waters Governance. <http://www.internationalwatersgovernance.com/nile-river-basin-initiative.html>
- Johnson, Kiersten: *Monitoring the Weather with Satellites to Inform Critical Upper Blue Nile River Transboundary Water Talks: The 2020 Forecast*. AgriLinks, 26. 05. 2020. <https://www.agrilinks.org/post/monitoring-weather-inform-transboundary-water-talks-seasonal-forecasts-are-average-above>
- Kaiser Ferenc: *A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai*. II. Nemzet és Biztonság, 2011/9., 15–27. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/kaiser_ferenc-a_tulnepesedes_es_globalis_biztonsagi_kihivasai_ii_pdf
- Kelly, Jess: *Trump's 'Favorite Dictator' Imprisoned My Husband – to Test Joe Biden*. The New York Times, 25. 11. 2020. <https://www.nytimes.com/2020/11/25/opinion/egypt-arrests-activists.html>
- Kovács Róbert: *Vannak-e klímamenekültek? És ha igen, mi elől menekülnek?* Index.hu, 2020. 12. 04. https://index.hu/tudomany/til/2020/12/04/klimamenekultek_sziria_terrorizmus/
- Maasho, Aaron: *Ethiopia leader rejects call for World Bank arbitration in dam dispute*. Reuters, 21. 01. 2018. <https://www.reuters.com/article/us-ethiopia-egypt-dam-idUSKBN1FA0WE>
- Maher, Ahmed: *Egyptian politicians caught in on-air Ethiopia dam gaffe*. BBC News, 04. 06. 2013. <https://www.bbc.com/news/world-africa-22771563>
- Marsai Viktor: *A Nagy Etióp Újjászületés Gát és a Nilus vízfelhasználása körüli diplomáciai küzdelem*. I–II. Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések, 2020/11–12. <https://svkk.uni-nke.hu/publikaciok/svki-elemzesek/nke-strategiai-vedelmi-kutatokozpont-elemzesek/2020>
- METEC no longer contractor on 6,450-MW Grand Ethiopian Renaissance Dam project. Hydro Review, 27. 08. 2018. <https://www.hydroreview.com/2018/08/27/metec-no-longer-contractor-on-6-450-mw-grand-ethiopian-renaissance-dam-project/#gref>

- Neszmélyi György Iván: *A Nílus vízhozamának megosztása – regionális együttműködés vagy konfliktus?* Tér és Társadalom, 28. évf. 2014/1., 99–112. <https://tet.rkk.hu/index.php/TeT/article/view/2575>, DOI: 10.17649/TET.28.1.2575
- New Nile dam talks end without agreement. Africanews, 05. 11. 2020. <https://www.africanews.com/2020/11/05/new-nile-dam-talks-end-without-agreement/>
- Nile Basin Initiative: Burundi, Kongói Demokratikus Köztársaság, Egyiptom, Etiópia, Eritrea, Kenya, Ruanda, Dél-Szudán, Szudán, Tanzánia és Uganda. <https://nilebasin.org/media-center/maps>
- Nincs egyezség a Níluson épülő szupergátról. Origo.hu, 2020. 06. 18. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20200618-nem-szuletett-megallapodas-egyiptom-etiopia-es-szudan-kozott-a-vizeromuitaban.html>
- N. Rózsa Erzsébet: *A sokszínű Egyiptom*. In: Marsai Viktor – Nagyné Rózsa Erzsébet (szerk.): Magyarország és Afrika 2018–2025. Dialóg Campus, Budapest, 2020.
- Padányi József: *Vízkonfliktusok*. Hadtudomány, 2015/E lapszám, 272–284. http://mhdt.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/23_PADANYI_JOZSEF.pdf, DOI: 10.17047/HADTUD.2015.25.E.272
- Shaban, Abdur Rahman: *Ethiopia, Sudan military chiefs meet agree on force to protect GERD project*. Africa News, 03. 05. 2018. <https://www.africanews.com/2018/05/03/ethiopia-sudan-military-chiefs-meet-agree-on-force-to-protect-gerd-project/>
- Szabó József: *Kairói vízparancsolat: Ne lojj!* Magyar Szó online, 2014. 04. 20. http://www.magyarso.com/hu/2314/kulfold_nagyvilag/110506/Kair%C3%B3i-v%C3%ADzparancsolat-Ne-lojj!.htm
- Telford, Andrew: *A climate terrorism assemblage? Exploring the politics of climate change-terrorism-radicalisation relations*. ScienceDirect, 05. 2020. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0962629819300095>
- Trump comment on, blowing up’ Nile Dam angers Ethiopia. BBC News, 24. 10. 2020. <https://www.bbc.com/news/world-africa-54674313>
- US Department of Defense: *The Dictionary of Military Terms*. Skyhorse Publishing, New York, 2013.
- Végh Dalma: *Tíz ország kincse: A Nílus*. Afrika tanulmányok, 2008/3., 34–39. <https://adoc.pub/vegh-dalma-tiz-orszag-kincse.html>
- Vision of Humanity. <https://www.visionofhumanity.org/>
- Visnovitz Péter: *Vízháború a Nílusnál*. Origo.hu, 2013. 06. 11. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20130611-egyiptom-etiopia-a-nilusert-indulhat-az-első-nagy-vizhaboru.html>
- Wolf, Aaron T. – Kramer, Annika – Carius, A. – Dabelko, Geoffrey D.: *Managing Water Conflict and Cooperation*. The Worldwatch Institute, 2005. https://www.researchgate.net/publication/230557887_Managing_Water_Conflict_and_Cooperation
- World Population Prospects 2019: Total Population. <https://population.un.org/wpp/>
<https://worldpopulationreview.com/countries>
- <https://www.aa.com.tr/en/africa/ethiopia-s-hydro-dam-likely-to-go-operational-by-2022/1337922>
https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD